

Âmine'nin mezarını açıp kemiklerini yanlarında götürme fikrini ortaya atmışlardır. Hatta Ebû Süfyan'ın karısı Hind, bu kemiklerin her birinin esir olacak her insan için birer fidiye olabileceği görüşünü ileri sürmüştür. Ancak Ebû Süfyan'ın ileri gelen Kureyşliler'le görüşmesinden sonra böyle bir davranışın doğru olmayacağına karar verilmiştir (Vâkıdî, I, 206; Belâzürî, I, 95).

Hicretin 6. yılında (628) Hz. Peygamber Hudeybiye'ye giderken Ebvâ'ya uğradı ve, "Allah, annesinin kabrini ziyaret etmesi için Muhammed'e izin vermiştir" dedi. Sonra da annesinin kabrine gitti, kabri düzeltti ve ağladı; onun ağladığını gören sahâbîler de ağladılar. Kendisine niçin ağladığı sorulunca, "Annemin şefkat ve merhameti gözümün önüne geldi de onun için ağladım" cevabını verdi. Bu bilgiyi nakleden İbn Sa'd, Hz. Peygamber'in annesi için mağfiret dilemesine izin vermediğini, fakat annesinin kabrini ziyarete müsaade edildiğini belirten bir hadisi nakleder (*et-Tabakât*, I, 116-117; hadis için bk. Müslim, "Cenâ'iz", 105, 106). Kâmil Miras, Hz. Peygamber'e istiğfar için izin verilmemesinin annesinin kâfir olarak öldüğü anlamına gelmediğini, Hz. Peygamber'in anne ve babasının peygamberlik dönemine yetişemeyen fetret ehliinden olduklarını belirtir (*Tecrid Tercemesi*, IV, 536-552; ayrıca bk. FETRET).

Ebvâ'da, Hz. Peygamber'in Vedâ hacca-nı giderken namaz kıldığı Remâde Mes-cidi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Megâzî", 1; "Cihâd", 146; Müslim, "Cenâ'iz", 105, 106; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 2, 11-12, 206; II, 576, 577, 578; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 168; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 116-117; II, 8; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevver*, I, 117-120; Belâzürî, *Ensâb*, I, 94-95; Bekrî, *Mu'cem*, I, 102; III, 954; Süheylî, *er-Rauzü'l-ünûf*, II, 184-188; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 79-80; İbn Kesir, *el-Bidâye*, II, 279-281; Firûzâbâdî, *el-Megâribü'l-mütâbe ft me'âlimi tâbe* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 5-6; *Tecrid Tercemesi*, IV, 536-552; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, I, 229-238; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, II, 347; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 652; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 266-267; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), Ankara 1966, s. 62-63; a.e. (Mekke), 2. bs., II, 52-53, 55; a.e. (Medine), II, 30; III, 50; VI, 129; X, 230; Âtik b. Gays el-Belâdî, *Qalbü'l-Hicâz*, Mekke 1405/1985, s. 124-131; Muhammed Muhammed Hasan Şür-râb, *el-Me'âlimü'l-eşîre ft's-sünne ve's-sîre*, Dimaşk 1411/1991, s. 17; F. Buhl, "Ebvâ", *IA*, IV, 103; W. Montgomery Watt, "al-Abwâ", *EI*² (Fr.), I, 173; Bekir Topaloğlu, "Âmine", *DIA*, III, 64.

MUSTAFA FAYDA

EBYÂRİ

(البيارى)

Abdülhâdî Necâ b. Rıdvân
b. Muhammed el-Ebyârî
(ö. 1305/1888)

Mısırlı edip ve yazar.

1236 (1821) yılında Aşağı Mısır'da Garbiye vilâyetinde bulunan Ebyâr'da doğdu. İlk bilgileri babasından edindikten sonra Ezher'de tahsil gördü. Burada Muhammed ed-Demenhûrî, İbrâhim el-Bâcûrî, Muhammed İliş, İbrâhim es-Sekkâ, Ahmed el-Mersafî gibi âlimlerden ders aldı. Kısa zamanda ilim ve faziletiyle kendisini kabul ettiren Ebyârî, Hidiv İsmâil Paşa tarafından çocuklarının eğitimiyle görevlendirildi. İsmâil Paşa'dan sonra oğlu Tefvîk Paşa da çocuklarını eğitime işini ona verdi, aynı zamanda kendisinin hususi imamı ve müftüsü olarak vazifelendirdi. Ebyârî, bu görevleri sırasında evinde ve Ezher Üniversitesi'nde ders vererek aralarında Hasan et-Tavîl ve Muhammed el-Besyûnî'nin de bulunduğu birçok ilim adamı yetiştirdi. 18 Zilkade 1305 (27 Temmuz 1888) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. Ebyârî'nin çeşitli konulara dair kırk dolayında eseri mevcut olup başlıcaları şunlardır: 1. *Nefhatü'l-ekmâm fi müşelleşi'l-keâm*. Arapça'da üç hareke ile de okunabilen ve üç ayrı mânaya gelen kelimelere dairdir. *Hüsnü'l-be-yân fi nazmi müstereki'l-Kur'ân ve Tarfetü'r-rebî' fi nazmi envâ'il-bedî'* adlı eserleriyle birlikte basılmıştır (Kahire 1276). 2. *en-Necmü's-sâkıb fi'l-mu-ğâkeme beyne'l-Bircîs ve'l-Cevâ'ib* (Kahire 1279). el-Cevâib matbaası sahibi Fâris eş-Şidyâk ile Bircîs matbaası sahibi Süleyman el-Harîrî et-Tünusî arasında dil konusunda uzun süre devam eden ilmî bir tartışma sebebiyle bu hususta hakemlik yapmak üzere yazdığı bir eserdir. 3. *Su'ûdü'l-me'âli li-su'ûdi'l-mu-ğâli* (I-II, Bulak 1282). Hidiv İsmâil Paşa'ya ithaf edilen eser Mısır kâhinleri, Hulefâ-yi Râşidîn ve insan vücudundaki ah-lât-ı erbaa (sarı safra, kara safra, balgam ve kan) konularını ihtiva eden giriş kısmından sonra kırk bir ilme dair meseleleri bunlarla ilgili lugazlarla ele alır. 4. *Neylü'l-emânî ft tavzihi Muqaddime-ti'l-Kaşallânî* (Kahire 1295, 1325; *İrşâ-dü's-sârî*'nin kenarında). Ezher'de Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şahîh*'ini okuttuğu sırada dostları ve talebelerinin arzusu üzerine yazdığı bu eser, Kastallânî'nin

Şahîh-i Buhârî şerhi *İrşâdü's-sârî*'nin mukaddimesinin şerhi olup hadisle meşgul olanların fazileti, hadisleri ilk tedvîn edenler, Buhârî ve *el-Câmî'u's-şahîh*'ine dair bilgileri ve önemli hadis terimlerini ihtiva etmektedir. 5. *el-'Arâ'isü'l-vâzıhatü'l-gurer* (Kahire 1299). Ca'fer b. Hasan el-Berzencî'nin Bedir ve Uhud gazvelerine katılan ashâbın faziletine dair *el-Manzûmetü'l-Bedriyye (Câli-yetü'l-keder bi-esmâ'i aşhâbi seyyidi'l-melâ'ike ve'l-beşer)* adlı eserinin şerhidir. 6. *el-Fevâkihü'l-ceniyye fi'l-mül-tekaâtü'n-naħviyye* (Kahire 1300). Dil ve edebiyata dairdir. 7. *el-Şaşrû'l-meb-nî 'alâ havâşî'l-muğnî* (Kahire 1301). İbn Hişâm'ın (ö. 761/1360) gramere dair *Muğnî'l-lebîb* adlı eserine el-Emîrû'l-Kebîr'in yaptığı şerhin hâşiyesidir. 8. *el-Vesâ'ilü'l-edebîyye fi'r-resâ'ili'l-Aħ-debiyye* (Kahire 1301). İbrâhim el-Ahdeb ve diğer bazı kişilere yazdığı mektuplarla onların verdikleri cevapları ihtiva eder. 9. *Bâbü'l-fütûh li-ma'rifeti aħvâli'r-rûh* (Kahire 1304). Tasavvuf ve tevhide dair olup bazı felsefî konuları da içine alır. 10. *el-Mevâkibü'l-'ilmiyye ft tav-zihî'l-Kevâkibi'd-dürriyye* (Kahire 1304). Nahivle ilgili *el-Kevâkibü'd-dürriyye* adlı kitabını şerh mahiyetinde kaleme aldığı bir eserdir. 11. *el-Kelâm 'ale's-şufiyye min Su'ûdi'l-me'âli*. *Su'ûdü'l-me'âli* adlı eserinin tasavvufa dair bir bölümü olup Fransızca tercümesiyle birlikte basılmıştır (Cezayir 1307).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'tü't-Tevfikıyye*, Kahire 1990, VIII, 90-92; C. Zeydân, *Meşâhîrü's-şark*, Kahire 1903, II, 144-145; L. Şeyho, *el-Âdâbü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1910, II, 88; Serkîs, *Mu'cem*, I, 358-361, 549; Brockelmann, *GAŁ Suppl.*, II, 741-742; Zeki Mücâhid, *el-A'lâmü's-şarkıyye*, Kahire 1369/1950, II, 138-139; Keh-hâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, VI, 203-204; Zirik-lî, *el-A'lâm*, IV, 322-323; R. Y. Ebied, "al-Ab-yârî", *EI*² Suppl. (İng.), s. 40.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

ECDÂBİ

(bk. İBNÜ'L-ECDÂBİ).

ECE BEY

(ö. 712/1312)

Sarı Saltuk Türkmenleri'nin reisi.

Trakya ve Balkanlar'da faaliyet gösteren ilk Türkmen reislerinden olup kaynaklarda Ece Halil veya Halil Ece adıyla zikredilmektedir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin

İslâm'a davet için hıristiyan topraklarına yolladığı müridlerinin ilki olan Sarı Saltuk'un yanında yetiştiği sanılmaktadır. *Saltuknâme*'ye göre Sarı Saltuk'un halefi Ece Bey'dir. Sarı Saltuk gördüğü bir rüya üzerine Ece Bey'i halefi olarak vasiyet etmiştir. Bu rüyada Ece Bey yeşil kanatları ile gökyüzünden Rumeli ve Anadolu'ya ışıklar saçarak uçmakta ve Sarı Saltuk'tan sonra Türkmenler'in başına geçmektedir.

Bu efsanevi rivayetler dışında Ece Halil'in kimliği ve menşei hakkında bilgi yoktur. Bizans kaynaklarına göre Ece Halil, Katalanlar'ın Trakya'da Bizans aleyhine sürdürdükleri faaliyetleri önlemek için İmparator II. Andronikos tarafından bu bölgeye gönderilen Türkopol'ın (Bizans hizmetindeki hıristiyanlaşmış Türkler) reisi idi. 1307 yılında müşterek imparator IX. Mikhail'in Katalanlar'a karşı Tekirdağ'ın Germiyan köyü civarında yaptığı Apros Savaşı'nda taraf değiştirerek Katalanlar'la anlaşmış ve iki yıl boyunca onlarla birlikte Trakya'da faaliyetlerde bulunmuştu. 1309'da Katalanlar'dan ayrılıp 1300 atlı ve 800 piyade ile Makedonya'da kaldı. Onun liderliğindeki Türkmenler Trakya kıyılarında dolaşarak İstanbul ile Tesalya arasındaki iletişimi kesmekteydi. Bu durum karşısında Bizans İmparatoru II. Andronikos Palaiologos bir anlaşma yapmak suretiyle bu tehdidi ortadan kaldırmak istedi (1310). Anlaşmaya göre Ece Bey ve maiyetindeki Türkmenler atları, paraları ve ganimetleriyle birlikte serbestçe Çanakkale'ye geçerek Anadolu'ya dönebileceklerdi. Hatta Cenevizliler bu geçiş için gerekli gemileri sağlayacaktı.

Türkmenler'in karşı sahile geçmeleri sırasında bu geçişi denetlemek amacıyla Senahrin kumandasında 3000 Bizans askeri de hazır bulunmaktaydı. Fakat Bizans askerlerinden birinin, Türkler'in ganimetleri gemilere yükledikleri sırada buna engel olarak ganimet miktarında azaltma yapmak istemesi anlaşmanın bozulmasına sebep oldu. Başka bir rivayete göre ise Bizanslı kumandan Senahrin, Türkmenler'in 1500 gibi az bir sayıda olmalarından faydalanarak onları ele geçirmeye istemiydi. Sonuçta Karesi sahillerine geçmek Ece Halil ve beraberindeki Türkmenler için imkânsız hale gelmişti. Bunun üzerine Ece Bey civardaki bir kaleye çekildi. O sırada Senahrin imparatorundan yardım isterken Ece Bey de Anadolu'dan sağladığı yardımla (muhtemelen Karesi Beyliği'nden) kaleyi tahkim etti. Bölgede bulunan müş-

terek imparator IX. Mikhail Palaiologos Ece Bey ile anlaşmak istedi, ancak bu mümkün olmadı. Yapılan savaşta imparator ağır bir yenilgiye uğradı; sancağı ve hazinesi Türkmenler'in eline geçti. Bu savaş sırasında Ece Bey'in Mikhail'in imparatorluk tacını bile ele geçirdiği rivayet edilmektedir. Böylece Ece Halil, 1000 piyade ve 200 atlı ile Bizyam (Bessian-Vize) bölgesinde tekrar faaliyete başladı. Fakat çok geçmeden imparator yeniden kuvvetli bir ordu topladığı gibi kendisine 2000 süvari yardımcı kuvvet gönderen Sırlı Milutin'in desteğini sağlamayı başardı. Cenevizliler de Türkler'in deniz tarafından kaçmalarını önleyeceklerdi. Muhtemelen 1312 yılı sonunda Gelibolu'da cereyan eden savaş neticesinde Ece Bey ve idaresi altındaki Türkmenler kılıçtan geçirildiler. Ece Bey teslim olmak için âni bir çıkış hareketi yapmışsa da kendisiyle birlikte çok sayıda arkadaşı hayatını kaybetmiş, yanındakilerden çok azı karşı kıyıda Karesi Beyliği arazisine geçebilmiştir. Bugün Çanakkale'deki Halil-ili, Lapseki'nin güneyindeki Saltık Limanı ve Kemer civarındaki Şah Melik Limanı gibi yerler Trakya'da mücadele eden bu Türkmen beylerinin adıyla anılmaktadır.

Bir kısım Osmanlı kaynaklarında Ece Bey hakkında verilen bilgiler dikkatle kullanılmalıdır. Nitekim Münecimbaşı'ya göre Ece Bey 700 (1300-1301) yılında Anadolu'ya geçerek Karesi Bey'in hizmetine girmiş ve onun emirülüme-râsı olmuştur. Karesi Bey'in ölümünden sonra uzun süre yaşayan Ece Bey, Osmanlılar'ın hizmetine girerek Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu fethi sırasında onun yanında yer almış, bu sebeple kendisinin Gelibolu çevresinde fethettiği ovaya Ece ovası adı verilmiştir. Yine bazı Osmanlı kaynaklarında Ece Bey'in Karesi ümerâsından Fâzıl Bey ile birlikte bir sal yaparak Gelibolu sahillerine geçişleri efsanevi bir şekilde anlatılmaktadır. Ancak Ece Halil 1312 yılında hayatını kaybetmiş olduğundan Münecimbaşı'nın zikrettiği gibi önce Karesi Bey'in, daha sonra Süleyman Paşa'nın hizmetine giren ve Gelibolu'nun fethinde görev alan Ece Bey'in Ece Halil değil, Aşıkpaşazade'nin zikrettiği Yâkub Ece olması ihtimali daha kuvvetli görünmektedir. Aşıkpaşazade, Yâkub Ece tarafından Gelibolu'da fethedilen sahaya Eceabat denildiğini, onun Gelibolu'da vefat ederek orada gömüldüğünü kaydetmektedir. Kemalpaşazade'ye göre burası bir ziyaretgâhtır. Evliya Çelebi ise onun Gelibo-

lu'nun karşısında Çardak kasabasında kendi adıyla anılan bir cami yaptırdığını, Bursa'nın fethinden sonra bu şehrin hâkimi olduğunu ve burada yaptırdığı camide medfun bulunduğunu zikretmektedir. Ancak bu kişinin Ece Halil'in oğlu olması da muhtemeldir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nicephoros Gregoras, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae* (ed. L. Schpon), Bonn 1829, I, 262-267; Aşıkpaşazade, *Tarih*, s. 47-51; İbn Kemal, *Tevârih-i Âli Osmân*, II. Defter, s. 198; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 301; Münecimbaşı, *Câmi'ü'd-düvel*, Nuruosmâniye Ktp., nr. 3172, I, vr. 183^a; II, vr. 132^b; Hammer (Atâ Bey), I, 147-149; Uzuncarşılı, *Karasi Vilâyeti Tarihçesi*, İstanbul 1341, s. 102-105; Lebeau, *Histoire du Bas Empire*, Paris 1936, XIX, 214-216; Haydar Alpagut, *Denizde Türkiye*, İstanbul 1937, I, 178-184; Fevzi Kurtoğlu, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, İstanbul 1938, s. 34; a.m.f., *Türklerin Deniz Muharebeleri*, İstanbul 1940, s. 32-33, 37, 38; Orhan F. Köprülü, *Tarihî Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırlardaki Bazı Türk Menâkıbnâmeleri* (doktora tezi, 1951), İÜ Ed.Fak., s. 68; Jr. Speros Vryonis, *The Decline of Mediaeval Hellenism in Asia Minor*, London 1971, s. 378-379; M. Nicol Donald, *The Last Centuries of Byzantium (1261-1453)*, London 1972, s. 146; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 581 ve not 47; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul 1984, s. 273; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret İşiltan), Ankara 1986, s. 429; Kemal Yüce, *Saltuknâme'de Tarihî ve Efsanevi Unsurlar*, Ankara 1987, s. 89, 94, 100, 165-166; Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1989, s. 20; Ahmed Tevhid, "Rum Selçukî Devleti'nin İnkrâzıyla Teşekkül Eden Tevâif-i Mülük, Balıkesir'de Karesioğulları", *TOEM*, y. 2 (1327), s. 565; Paul Wittek, "Yazıoğlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja", *BSOAS*, XIV (1952), s. 639-668; Frances Hernandez, "The Turks with the Grand Catalan Company, 1305-1312", *BÜD*, II (1974), s. 30, 42, 44; M. C. Şihabeddin Tekindağ, "Çanakkale", *İA*, III, 342.

ZERRİN GÜNAL

ECEL

(الأجل)

**Allah tarafından
her canlı için önceden takdir edilen
hayat süresi ve bu sürenin
sonu olan ölüm vakti anlamında
kelâm terimi.**

Sözlükte geleceğe ait olmak üzere "belirlenmiş zaman, muayyen bir müddetin sonu" anlamına gelen ecel, bu temel anlamından hareketle iddet süresi ve borcun vadesi için de kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de hayat süresinin sonu (ölüm vakti), borç için belirlenen son ödeme tarihi, boşanan veya eşi ölen kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken süre (iddet), kâfirlerin helâk edilme-